

Czynniki ryzyka przemocy seksualnej w szkole

Dr Krzysztof Biel
Akademia Ignatianum

Teorie wiktymizacji dzieci w instytucjach

- Finkelhor – Cztery uwarunkowania przemocy seksualnej wobec dzieci
 - Sprawca musi być **zmotywowany** do wykorzystania seksualnego dziecka
 - Sprawca musi **przewyciężyć wszystkie hamulce**, jak przekonanie że wykorzystywanie seksualne szkodzi dziecku
 - Sprawca musi **przewyciężyć zewnętrzne bariery**, takie jak nadzór dorosłych, aby uzyskać dostęp do dziecka i dokonać nadużycia
 - Sprawca musi **pokonać opór ofiary** - na przykład dzieci, które wiedzą, że inni nie powinni dotykać ich "prywatnych części ciała".

Ekologiczne podejście do seksualnego wykorzystywania dzieci

- Trzy obszary wpływów:
- **Cechy i zachowanie sprawców.** Badacze zajmują się osobowością sprawców i ich motywacją działania. Badania diagnozują demograficzne i psychologiczne czynniki ryzyka i czynniki chroniące, trajektorie przestępcze i metody działania.
- **Cechy ofiary.** Badania obejmują interakcje między ofiarą i sprawcą. Czynniki ryzyka stawania się ofiarą: wiek, płeć, poziom własnej wartości, wcześniejsze doświadczenia wiktyimizacyjne, odporność ofiary.
- **Cechy i dynamika uwarunkowań instytucjonalnych,** w których występuje nadużycie. Teorie profilaktyki przestępczości – lokalizacje, środowisko fizyczne, osoby pomagające, tryb życia i rutynowe działania, klimat organizacyjny i wpływy społeczności lokalnych

Czynniki ryzyka po stronie ofiary

- **Czynniki indywidualne**
 - **Płeć.** Zasadniczo większość ofiar przemocy seksualnej to kobiety. Jeśli chodzi o nadużycia seksualne dzieci w instytucjach, Faller (1988) stwierdził, że **62 procent dzieci wykorzystywanych seksualnie w warunkach opieki dziennej (przedszkola) to dziewczynki**; Leahy, Pretty i Tenenbaum (2002) - dziewczęta uczestniczące w zorganizowanych klubach sportowych były narażone na dwa razy większe ryzyko molestowania seksualnego niż mężczyźni
 - Niskie dane procentowe dotyczące chłopców. **Uspołecznienie mężczyzn** - nie rozpoznają pewnych aktów seksualnych jako obraźliwych, skłonność do umniejszania wpływu nadużyć i ich całkowitego zaprzeczenia

Czynniki ryzyka po stronie ofiary

- **Czynniki indywidualne**

- **Wiek.** Zmienia się w zależności od otoczenia instytucjonalnego. Może to wiązać się z faktem, że dzieci korzystają z różnych typów instytucji na różnych etapach rozwoju.
- **Wcześniejsza historia maltretowania i chorób psychicznych.**
- **Niepełnosprawność.** Niepełnosprawność może obejmować szeroki zakres ograniczeń, w tym upośledzeń fizycznych (takich jak utrata słuchu), upośledzeń umysłowych (takich jak depresja) i zaburzeń funkcji poznawczych (takich jak traumatyczne uszkodzenie mózgu)

Czynniki ryzyka po stronie ofiary

- **Czynniki indywidualne**

- **Niepełnosprawność.** Więcej chłopców niż dziewcząt jest niepełnosprawnych.
- Higgins (2010) twierdzi, że **obecność jakiegokolwiek niepełnosprawności prowadzi do większego ryzyka wiktymizacji seksualnej**, z wieloma niepełnosprawnościami zwiększającymi prawdopodobieństwo nadużycia jeszcze bardziej. Wyższe wskaźniki wiktymizacji seksualnej związane są z niepełnosprawnością intelektualną, zaburzeniami zachowania i zaburzeniami komunikacji
- Sullivan i Knutson (2000) stwierdzili, że **dzieci z niepełnosprawnością intelektualną były czterokrotnie bardziej narażone na napastliwość seksualną** niż dzieci, które nie mają niepełnosprawności.
- Szczególnie silne **powiązanie między uczeniem się lub niepełnosprawnością intelektualną a nadużyciami seksualnymi dzieci**

Czynniki ryzyka po stronie ofiary

- **Czynniki indywidualne**

- **Uczniowie szkół specjalnych** stawali się ofiarą nadużyć 7 razy częściej niż dzieci pełnosprawne. Ponad połowa (54%) sprawców to chłopcy z sąsiedztwa.
- Istniejące **warunki środowiskowe i strukturalne utrwalają nadużycia**, utrudniają karanie sprawców i narażają dzieci niepełnosprawne na ryzyko. Najważniejsze czynniki ryzyka na poziomie interpersonalnym związane z dziećmi z niepełnosprawnością dotyczą dzieci, które: przebywają w instytucjach, w których ich rodziny mają małą kontrolę nad codziennymi zajęciami, są zgodni i dobrze wychowani, mają problemy z komunikacją, które utrudniają im zgłoszenie nadużycia.

Czynniki ryzyka po stronie ofiary

- **Czynniki rodzinne**

- Dzieci z rodzin o **niskim statusie społeczno-ekonomicznym** są narażone na większe ryzyko wiktymizacji seksualnej. Rodziny te mają dostęp do mniejszej liczby zasobów i często obejmują rodziców, którzy wykonują wiele prac, pozostawiając dzieci pod opieką innych
- Choroba psychiczna rodziców, nadużywanie substancji odurzających, problemy prawne. W przypadku **dziewcząt**, stwierdzono większe ryzyko, gdy dziewczęta żyły bez biologicznego ojca, miały matkę, która była zatrudniona poza domem, miały matkę z niepełnosprawnością, były świadkiem konfliktu między rodzicami i/lub zgłaszały złe relacje z jednym z ich rodziców.
- **Nieznany ojciec** został również zidentyfikowany jako rodzinny czynnik ryzyka dla **chłopców**.

Czynniki ryzyka po stronie ofiary

- **Czynniki instytucjonalne**

- Niektóre **cechy organizacji** mogą zwiększyć ryzyko popełniania przestępstw seksualnych wobec dzieci przez personel. Mogą to być **uwarunkowania fizyczne obiektu, zasady i procedury w zakresie bezpieczeństwa dzieci, szkolenie i nadzór nad personelem**, a także mniej widoczne czynniki ryzyka związane z **kulturą i środowiskiem**.
- Czas spędzony w instytucji, stopień zaangażowania w organizacji mogą być czynnikami ryzyka. Może to wynikać z czasu, w którym inwestują w budowanie relacji z rówieśnikami i pracownikami organizacji. Potencjalni sprawcy mogą wykorzystać znaczenie tych relacji.

Czynniki ryzyka po stronie sprawców

- Istnieją trzy kategorie nadużycia seksualnego dzieci: wewnątrzrodzinne, pozarodzinne i instytucjonalne.
- **Wewnątrzrodzinni** przestępcy nadużywają dzieci, które żyją lub są z nimi związane, takich jak przyrodnie dzieci lub kuzynów. **Pozarodzinni** przestępcy seksualni nadużywają dzieci, które nie są spokrewnione z nimi, jak sąsiedzi, przyjaciele rodziny lub dzieci poznane przez Internet. **Instytucjonalni** przestępcy są podkategorią przestępców, którzy wykorzystują dzieci, do których mają dostęp, z powodu pracy, wolontariatu lub w inny sposób związanych z organizacją młodzieżową.
- Ogólnie rzecz biorąc, czynniki ryzyka dotyczące przestępstw seksualnych obejmują dewiacyjne zainteresowanie seksualne, zniekształcone postawy dotyczące seksu, złego funkcjonowania społeczno-afektywnego i złego samozarządzania.

Czynniki ryzyka po stronie sprawców

- **Doświadczenia wiktymizacyjne.** Wielu sprawców doświadczyło molestowania seksualnego, a także innych rodzajów traumy w dzieciństwie
- **Czynniki demograficzne i osobowościowe.** Osiem szerokich kategorii konceptualnych, które identyfikują **motywację do nadużyć**: problemy rozwojowe; niskie kompetencje społeczne; motywacja seksualna; potrzeba władzy i kontroli; psychopatologia; postrzegane cechy ofiary; wartości i przekonania, które umożliwiają molestowanie seksualne dzieci; deficyty osobowościowe
- **Pedofilia.** Sprawcy preferencyjni – długoterminowa preferencja wobec dzieci. Sprawcy sytuacyjni – wykorzystują sytuacje nie mając utrwalonych preferencji wobec dzieci.
- Wybór pracy w instytucjach

Czynniki ryzyka po stronie sprawców

- **Różnorodność sprawców**

- **Dzieci i młodzież** – są głównymi sprawcami w opiece zastępczej, w szkołach specjalnych.
- **Płeć** – 90% mężczyźni. Przestępcy seksualni (mężczyzna i kobieta) w instytucjach mają pewne wspólne cechy charakterystyczne. Ogólnie rzecz ujmując, zarówno mężczyźni, jak i kobiety są sprawcami starszymi, lepiej wykształconymi, mają mniej nieprzyjemnych doświadczeń z dzieciństwa niż przestępcy seksualni generalnie
- **Podobne metody „wabienia” i modus operandi** - mało prawdopodobne by mężczyźni i kobiety przestępcy instytucjonalni byli pod wpływem alkoholu, nadużywali władzy i autorytetu do ułatwiania nadużyć oraz do popełniania podobnych czynów seksualnych wobec ofiar

Czynniki ryzyka po stronie sprawców

- **Różnorodność sprawców**
 - **Płeć** – różnice między mężczyznami i kobietami - **kobiety są młodsze** i mają tendencję do nadużyć wobec ofiar zbliżonych do ich własnego wieku. Przestępcze kobiety instytucjonalne mogą mieć różne motywacje do nadużycia niż mężczyźni. **Kobiety przestępcze częściej mają trudności w relacjach i niską samoocenę** niż kobiety, które nie są sprawcami i są motywowane potrzebami intymności i romantycznego związku z ofiarą.
 - **Trzy typy dorosłych przestępczyni: przestępczynie predysponowane**, początkowo skierowane do dzieci niedojrzałych płciowo; **Nauczycielki kochanki**, które początkowo skierowały się do nastolatków i uważają się za romantycznie zaangażowane lub zakochane w ofierze; **zmuszane do popełnienia przestępstwa**, początkowo były zmuszane do popełnienia przestępstwa przez mężczyzn, często w kontekście złej relacji z mężczyzną.

Czynniki ryzyka po stronie sprawców

- **Grooming** - Proces, w którym osoba **przygotowuje dziecko, znaczące osoby dorosłe i środowisko do nadużycia tego dziecka**. Szczególne cele obejmują **uzyskanie dostępu do dziecka, uzyskanie zgody dziecka i utrzymanie tajemnicy ze strony dziecka w celu uniknięcia ujawnienia**.
- **Takie zachowanie może obejmować:** trwały kontakt fizyczny, np. łaskotanie, zapasy, gry wymagające, aby dzieci dotarły do kieszeni dorosłego itp.; poszukiwanie możliwości spędzania niezwykłej ilości czasu z dziećmi; skupianie się na dziecku o określonym wieku i płci; próba spotkania się z dziećmi poza zorganizowanymi zajęciami, które początkowo dały kontakt z dziećmi; dawanie prezentów, podróże i inne przysługi

Czynniki ryzyka po stronie sprawców

- **Wybór ofiar - strategiczne podejście do wyboru ofiar** - identyfikacja dziecka, które będzie łatwe w dostępie, nie będzie zgłaszać niewłaściwych zachowań. **Wspólne cechy charakterystyczne**, których sprawcy poszukują to: brak wiedzy na temat seksu i seksualności, niski poziom asertywności, zły nadzór i pragnienie opiekuńczej relacji z dorosłym.
- Poszukiwanie słabości, która wykracza poza dziecko, do **rodzin ofiar**. Instytucje mogą stworzyć okazję do **budowania zaufania pomiędzy rodzicami a potencjalnymi przestępcami**, następnie wybór ofiary, której rodzice ufają sprawcy lub ofiary z rodzicami, które mogą być łatwo manipulowane.

Czynniki ryzyka po stronie sprawców

- **Wybór ofiar** - W warunkach instytucjonalnych sprawcy mogą potrzebować nie tylko uwodzić ofiary, ale także społeczności, w której popełniają nadużycia. Obejmuje to rodzinę ofiary, swoich współpracowników i wszystkich innych zaangażowanych w organizację.
- Instytucjonalni przestępcy częściej stosują **strategię budowania relacji i zdobywania zaufania ofiary**. Prospołeczne strategie - takie jak mówienie ofiarom o tym, jak bardzo są szczególne, angażowanie się w działania, które ofiaruje uwielbia, traktowanie ofiary jak dorosłego i sprawianie, by czuła się bezpieczna - umożliwia sprawcom zaprzeczenie motywacji seksualnej, jeśli ich zachowanie jest kwestionowane

Przykłady Groomingu

- Sprawca **wybiera ucznia**, poświęca mu uwagę i daje nagrody, zapewnia wsparcie i zrozumienie, jednocześnie powoli zwiększając ilość dotykania lub innych zachowań seksualnych. Celem tego procesu jest **przetestowanie możliwości ujawnienia**;
- **Znieczulanie** ich przez stopniowe fizyczne kontakty, których kulminacją są zachowania seksualne;
- **Dostarczanie nie-seksualnych doświadczeń**, które dzieci cenią i nie chcą stracić; Zdobywanie informacji, które będą dyskredytować dziecko, jeśli zechce wyjawić sprawę;
- **Uzyskanie zgody rodziców**, by spędzać czas samotnie z dzieckiem.

Przykłady Groomingu

- Nauczyciele, którzy spędzają więcej czasu z dzieckiem częściej wykorzystują /trenerzy, nauczyciele muzyki itp.,)
- **W szkole podstawowej** występuje instytucjonalny grooming – zdobycie zaufania kolegów, rodziców
- **W szkołach ponadpodstawowych** – budowanie relacji romantycznych przez kupowanie prezentów, wysyłanie kartek lub maili, kontakty poza szkołą
- **Zachowanie dyskrecji:** groźba, obniżanie wiarygodności, manipulacja uczuciami

Czynniki ryzyka po stronie sprawców

- **Czynniki środowiskowe**

- Cechy instytucji, które wzmagają czynniki ryzyka popełnienia przestępstwa przez pracowników: Kondycja fizyczna obiektu (na przykład sala lekcyjna bez okien) oraz mniej widoczne czynniki, takie jak zachowanie, ubieranie się i mowa personelu i/lub dzieci tworzy miejsca pracy dopuszczające przestępstwa seksualne.
- **Wskaźniki seksualnego środowiska pracy** obejmują pojawienie się sugestywnych materiałów, takich jak seksualne bajki, rozmowa z seksualnymi podtekstami czy drażnienie dzieci za ich wygląd lub orientację seksualną. W seksualnym środowisku granice zawodowe między personelem a dziećmi są zaburzone, co może zwiększyć potencjał wykroczenia seksualnego pracowników.

Standardy profilaktyki

- Restrykcyjna i jednoznaczna polityka bezpieczeństwa
- Rozpowszechnianie informacji dotyczących konsekwencji wykorzystywania seksualnego i procedur składania skarg
- Szkolenie uczniów i pracowników szkół
- Edukacja w zakresie postępowania z przypadkami molestowania seksualnego

Standardy profilaktyki

- **Czynniki środowiskowe**

- **Screening** – wyławianie pracowników podejrzanych
- **Zasada bezpieczeństwa dzieci** – często brak jasnych wytycznych
- **Klimat, kultura i normy instytucji.** Kultura organizacyjna jest silnie wskazywana jako facylitator. Przesłępcy instytucjonalni twierdzą, że kultura instytucji, w której dokonywali przestępstw **nie promuje dobra dziecka.**
- Różne typy instytucji mają różne cechy kulturowe, które mogą ułatwić nadużycia, np. solidarność grupowa i zawodowa.

Standardy profilaktyki

Pozytywna kultura organizacyjna powinna:

- wymagać **przestrzegania jasnego kodeksu postępowania i edukacji** dla wszystkich zainteresowanych stron w zakresie wykorzystywania seksualnego dzieci
- powinna **ułatwiać zgłaszanie nadużyć**, przy czym wszystkie zarzuty powinny być potraktowane poważnie i nikt nie może się uważać za zwolnionego z dochodzenia ze względu na status lub posiadanie „szanowanego” wizerunku